

การทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย¹

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง²

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการทำนายเกี่ยวกับชีวิตด้วยการใช้กระดูกไก่ในกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้ ลาหู่ ปกาเกอญอ เย้า ม้ง จีนยูนนาน อาข่า ลัวะ (ปลัง) ในจังหวัดเชียงราย โดยศึกษาเปรียบเทียบตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มลัวะ (ปลัง) กับการทำนายกระดูกไก่ในชีวิตประจำวัน ด้วยการศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การแปลเอกสารตัวเขียน การศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2547-2550 ผลการศึกษาพบว่า การทำนายด้วยกระดูกไอนั้นเป็นลักษณะสังคมของกลุ่มสังคม “เก็บของป่าล่าสัตว์ และการทำเกษตรกรรมแบบย้ายถิ่น” และจะลดทอนการอธิบายที่ซับซ้อนเมื่อสังคมนั้นเป็น “สังคมเกษตรกรรมแบบใช้ที่ดินอย่างเข้มข้น” และจะเหลือเพียงการบันทึกเมื่อสังคมนั้นมีวิธีเข้าถึงความจริงผ่านกระบวนการทางศาสนา การศึกษาตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่พบว่ามีการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพและพื้นที่ทางกายภาพเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเป็นข้อเสนอของบทความนี้ว่าเนื่องจากสังคมการเก็บของป่าล่าสัตว์และการทำเกษตรกรรมแบบย้ายถิ่นนั้น ทำให้เกิดการทับซ้อนกันระหว่างคนกับสัตว์ป่าโดยเฉพาะไก่ป่า ทำให้คน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย Human and Chicken Multi Relationship Research Project (HCMR) ทุนวิจัย H.I.H. Prince Arkishino Research Project under The Royal Patronage of H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn งานวิจัยระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553

² อาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ และหัวหน้าโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง

ใกล้เคียงกับไก่สร้างจินตนาการเกี่ยวกับไก่ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างไก่ คน และธรรมชาติที่อธิบายความจริงในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนแก่สังคมที่ยังเคลื่อนที่ไปมาได้ จวบจนสังคมเขาสู่การเกษตรกรรมแบบใช้ที่ดินอย่างเข้มข้นและรับเอาศาสนามาอธิบายความจริงแทนธรรมชาติ การทำนายด้วยกระดูกไก่จึงเหลือเพียงร่องรอยจากการบันทึกเท่านั้น

คำสำคัญ: การทำนายด้วยกระดูกไก่ / ชาติพันธุ์ / เชียงราย

Abstract

This research aims to study chicken bone divination among various ethnic groups, i.e. Lahu, Karen, Yao, Hmong, Yunnanese Chinese, Akha, and Lua (Plang) in Chiang Rai province by comparing the manuscripts concerning chicken bone divination of Lua (Plang) with that of in daily life. The information herein has been obtained through interviews with some authoritative sources, the participation of the ethnic groups, and translation from written manuscripts. The research conducted between 2004 and 2007 showed that chicken bone divination was used in communities entitled “the hunter-gatherer and swidden agriculture”. The complexity was reduced when the communities became “intensive agriculture communities”. Moreover, when the truth through was explained through a religious process, chicken bone divination would be left as a written record. It was also shown that ethnic groups focused on the transformation of the status as well as the physical area. Therefore, the result revealed that “the hunter-gatherer and swidden agriculture” community has generated an overlap between human beings and wild faunas, especially wild fowls; thus human beings were closely related to fowls. The imagination of fowls manifested the

inter-relationship among fowls, human beings, and nature. This inter-relationship has been used to explain the truth of unknown situations by members of “the hunter-gatherer and swidden agriculture” community until they have become the intensive agriculture. Instead of nature, they applied religious approaches to explain the truths. Chicken bone divination, therefore, became the recorded myth and belief.

Keywords: Chicken Bone Divination / Ethnic / Chiang Rai

1. บทนำ

การทำนายทายทักเป็นคติความเชื่อของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม โดยแตกต่างกันไปตามวิธีการ ขั้นตอน ค่านิยมสังคม และบริบททางสังคม การทำนายมีหลายวิธี หนึ่งในนั้นคือการทำนายด้วยกระดูกไก่ ซึ่งปรากฏแพร่หลายในเขตภาคเหนือของประเทศไทย พื้นที่เชื่อมต่อไปเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและบางส่วนของประเทศอินเดีย โดยพื้นที่ที่ยังมีการทำนายเกี่ยวกับชีวิตด้วยกระดูกไก่ ได้แก่ มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รัฐฉาน สหภาพพม่า ราชอาณาจักรกัมพูชา รวมถึงกลุ่มไทอาหมในประเทศอินเดีย พื้นที่เหล่านี้มีความหลากหลายในการทำนายชีวิตด้วยอวัยวะส่วนต่างๆ ของไก่ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มคน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ Terweil (1980) ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับอวัยวะของไก่ที่กลุ่มคนต่างๆ ใช้ในการทำนายสรุปได้ ดังนี้

อวัยวะส่วนต่างของไก่ที่ใช้ทำนายนาย	กลุ่มคน
ตับ	อาหม คำยาง ลาว กาสี อ่าซ่า
กระดูกสันหลัง	อาหม ไทยอีสาน สยาม ลาว ละหุ ขมุ มั่ง เขมร
กระดูกคาง	มั่ง จีน ลาว ไทยอีสาน
หัวไก่	มั่ง
ตีนไก่	มั่ง เขมร ไทเมือง-ไทแดง (ในเวียดนาม)
เส้นในตาไก่	เขมร
รูในกระดูกขาไก่	อาหม ไทในยูunnan จ้วง อ่าซ่า ละหุ ผู้น้อย มั่ง ไทหล่า จีน

(ดัดแปลงจาก Terweil, 1980)

สุวรรณภา เกรียงไกรเพ็ชร (2544) พบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ในแขวงเซกอง ใช้กระดูกไก่ในการทำนายนาย ดังนี้

อวัยวะส่วนต่างๆของไก่ที่ใช้ทำนายนาย	กลุ่มคน
ดูไล่ไก่	ตะเรียง เละ ละเวน ฮาร์ก
คางไก่	ตะริว เละ ฮาร์ก ส่วย
หลอดคอไก่	ดักกั้ง
หัวและเลือด	เละ
เลือด	กะเซง

(ดัดแปลงจาก สุวรรณภา เกรียงไกรเพ็ชร, 2544)

พื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งแต่เดิมเรียกว่าอาณาจักรล้านนา เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน แต่แต่ละชาติพันธุ์มีการใช้ไก่ในการทำนายนายชีวิตทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกันไปในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือได้รวบรวมวรรณกรรมที่มีเรื่องราวการใช้ไก่ในการทำนายนาค และมีความเรื่อง “การทำนายนกระดูกไก่ของคนไทบางกลุ่ม” เขียนโดย เรณู วิชาศิลป์ (ม.ป.ป.) รวบรวมเรื่องราวการใช้กระดูกไก่ในการทำนายนายสรุปได้ดังนี้

การใช้ไถในการทำนายนายชีวิตในกลุ่มคนที่ไม่ใช่ “ไท” ได้แก่ จีน ที่มีมาตั้งแต่ราชวงศ์ฮั่น ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 2 ใช้ทำนายโชคชะตาในกลุ่มอื่น คือ กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ตองสู บางแบระ โดยใช้ดูฤกษ์ยาม เสี่ยงทาย แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เจ็บป่วย และกลุ่ม “คนไท” ทุกกลุ่ม มีการใช้ไถในการทำนายนายชีวิตประจำวัน มีเพียงแค่กลุ่มสยามเท่านั้นที่ใช้ “ละว้าเช่นไถ” ก่อนออกศึก และกลุ่มไทยวนหรือไทยล้านนาใช้ไถในการเสี่ยงทายโดยไม่ได้ฆ่าไถ แต่ใช้กระดูกขาไถที่สะสมไว้แบบแห้ง เสี่ยงเลือกมาปักกระดูกไถแทน นอกจากนั้นไทอาหมใช้ไถในการทำนายนายเมื่อเจ้าฟ้าตัดสินใจไม่ได้ เช่น การศึก การตั้งเวียง การเลือกที่อยู่ หรือเมื่อบ้านเมืองระส่ำระสาย ดังปรากฏในตำราการทำนายด้วยกระดูกไถ ต่อไปนี้

1. ตำราของไทอาหม เขียนด้วยภาษาไทอาหมบนแผ่นเปลือกไม้มีภาพ 132 ตัวทลาย มีเรื่องการเจ็บไข้ การศึก ขวัญ โชควาสนา
2. ตำราของไทพากะ เรียกว่า “เผไถหลงฟ้า” เขียนด้วยภาษาและตัวอักษรไทพากะ กล่าวถึง ความเจ็บไข้ โชควาสนา ชีวิตครอบครัว มัง ขวัญ ใจ การศึก
3. ตำรากระดูกไถของไทยลื้อสิบสองปันนาเรียกว่า “พบหมอดูไถ” พิมพ์ด้วยอักษรไทยลื้อแบบเก่า มีจำนวน 112 ตัวทลาย มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเจ็บไข้ ของหาย การศึก การค้า การซื้อสิ่งของ การสร้างบ้านเรือน เนื้อคู่ โชควาสนา แพ้ชนะ ขวัญ รวมถึงวิธีสะเดาะเคราะห์

การเรียกชื่อกระดูกไถที่ใช้ทำนายแต่ละแบบคล้ายคลึงกันแต่ไม่สามารถแปลความหมายได้ “เราหล่าม่างขันตอง” “ลาเรากันตอง” ซึ่งคาดว่าตำราการทำนายนี้มาจากแหล่งเดียวกันทั้ง 3 กลุ่ม”

จากหลักฐานพงศาวดารเมืองเชียงตุงบันทึกในปี พ.ศ. 2386 เรื่องการทำนายนายชีวิตด้วยกระดูกไถ เกี่ยวกับการดูชะตาเมือง ฤกษ์เมือง ลักษณะเมืองในพุทธศตวรรษที่ 19 มีดังนี้ (ทวี สว่างปัญญากร, 2533: 33)

“ถึงศักราช 704 เจ้าโสมน่านกินเมืองแทน ได้สืบแปดปีตาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเมืองเชียงตุงก็ร้างเป็นเวลานานนัก เหตุเพราะเมืองถูกเสนียดจัญไร เจ้าผาฮูจึงให้หมอโหราสองคนมาทำนายคนหนึ่งชื่อคำเรือง เป็นชาวปวง **ซึ่งทำนายด้วยวิธีกระดูกไก่แมนัก....**”

เมื่อจัดฉลองเมืองเชียงตุงก็ให้มีเครื่องฉลองบูชา มีหมอช่าง หมอม้า หมอไก่ หมอโหรา หมอยา พ่อครัวเล็ก พ่อครัวใหญ่ ซึ่งคำว่า หมอไก่นี้ ทวี สว่างปัญญากร ได้ให้ความหมายว่าเป็นหมอที่ทำนายด้วยกระดูกไก่ (ทวี สว่างปัญญากร, 2533: 33)

การทำนายกระดูกไก่มีแพร่หลายมาอย่างยาวนาน จนกลายเป็นความเชื่อของสังคมระดับเมืองใหญ่ ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการเคลื่อนย้ายกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนอันเนื่องมาจากอิทธิพลปัจจัยภายในเรื่องสงครามและเครือญาติมาเป็นอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เรื่องการค้าอาณานิคม ผลกระทบจากสงครามเย็น และความขัดแย้งเรื่องการเมือง

จากเหตุปัจจัยดังกล่าว จึงมีการอพยพต่อเนื่องยาวนาน และซับซ้อนทำให้เกิดการผสมผสานทางสังคมวัฒนธรรมเพื่อการปรับตัว จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องการทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่แพร่กระจายในดินแดนแถบนี้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย

2. วิธีการศึกษาการทำนายด้วยกระดูกไก่

งานวิจัยนี้ใช้วิธีทางคติชนวิทยา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการทำนายด้วยกระดูกไก่ โดยเฉพาะกระดูกต้นขาไก่อย่างไร

2.2 การทำนายที่พบในงานวิจัยนี้สอดคล้องกับตำราการทำนายกระดูกไก่ที่มีอยู่หรือไม่ อย่างไร

2.3 การทำนายด้วยกระดูกไก่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้อย่างไร

3. แนวคิดเรื่องชีวชาติพันธุ์วิทยา (Bio-Ethnology)

สาขาวิชานี้เป็นสหวิทยาการที่ผสมผสานระหว่างสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมกับธรรมชาติ

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เกิดกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และการฟื้นฟูระบบนิเวศ ทำให้เกิดการค้นคว้าวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับกลุ่มชาติพันธุ์ และมีการประชุมชีวชาติพันธุ์วิทยานานาชาติขึ้นอย่างต่อเนื่องในประเด็นที่หลากหลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการใช้ทรัพยากรแพทยศาสตร์ชีวชาติพันธุ์ คติชาวบ้านกับชีวชาติพันธุ์ รวมถึงดาราศาสตร์ชีวชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับพืช แต่ในเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ยังพบน้อยมาก

งานทางชีวชาติพันธุ์วิทยาเกี่ยวกับสัตว์ที่มีการจัดระเบียบวิธีคิด และระเบียบวิธีการหาความรู้ที่ชัดเจนขึ้นหนึ่ง คือ “งานศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่” ของฟูมิอิโตะ (2550: 248-249)

ในทางพันธุศาสตร์ไม่ว่าพื้นที่ศึกษาจะเป็นที่ใด การทดสอบทฤษฎีเดียวกันย่อมให้ผลลัพธ์เหมือนกัน แต่ทางวัฒนธรรมจะแตกต่างออกไป เนื่องจากมีแนวคิดคือ วัฒนธรรมสัมพันธ์นิยม (Cultural Relativisms) เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจึงมักคิดว่าวิธีการมองปัญหาของทั้งสองศาสตร์ขัดแย้งกัน แต่ปัจจุบันนี้ควรนำความแตกต่างทางวัฒนธรรมไปใช้ในกรณีวิจัยทางพันธุศาสตร์

คำถามของงานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่นี้คือ “ไก่ปากลายมาเป็นไก่นานได้อย่างไร” โดยมีการศึกษาสังคมที่มีลำดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน จากสังคมเร่ร่อน สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ สังคมเกษตรกรรม และสังคมเมืองที่เป็นลักษณะอุตสาหกรรม มีลำดับการพัฒนาของมนุษย์ที่มีกระบวนการฝึกให้เชื่อของ

สัตว์ (ไก่) โดยวัฒนธรรมมนุษย์มีการคัดเลือก และให้ความหมายในแต่ละชั้นของสังคม ดังเช่นที่ ฟุมิอิโตะ (2550: 114) ได้เสนอความคิดเรื่องการศึกษาไก่ในมณฑลยูนนานว่า

“ในงานวิจัยนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับไก่เป็นหลัก หากเป็นการศึกษาปศุสัตว์ชาติพันธุ์วิทยา (Ethno Poultry Science) แบบเดิมก็อาจถือว่าขั้นตอนนี้สามารถหยุดสำรวจได้แล้ว แต่เนื่องจากผู้เขียนได้คิดไปถึงการนำเอา “เอติก” (Etic หมายถึง การศึกษาแบบคนนอกวัฒนธรรม) กับ “เอมิค” (Emic หมายถึง การศึกษาแบบคนในวัฒนธรรม) อันเป็นแนวคิดคู่ขนานที่ต้องนำมาพิจารณาพร้อมๆ กัน มาลองประยุกต์ใช้ ดังนั้นหากในอนาคตจะได้มีการใช้ความคิดนี้เป็นพื้นฐานของการศึกษาแล้ว ขอบเขตการศึกษาก็น่าจะครอบคลุมวัฒนธรรมไปจนถึงยีน และผู้เขียนคิดว่าสิ่งที่ผู้เขียนได้นำเสนอจะได้กลายเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการเข้าใจการพัฒนาสัตว์ป่าให้เป็นสัตว์เลี้ยง (Domestication)”

ผลจากแนวคิดข้างต้นนำไปสู่การวิจัยในพื้นที่ของประเทศไทย และมีการเผยแพร่ผลงานวิจัยเป็นระยะ จากบทความเรื่อง “ความหมายและบทบาทของไก่ในโลกทัศน์ของชาวอาข่า” โดย กัลยา ดิงศภัทัย และคณะ (2549) และ “ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ บ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย” โดย พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง (2549) และบทความเรื่อง “ไก่เลี้ยงหายตัวแรกจากตำนานชนชาติไทย: การตีความตำนาน” โดย สุกัญญา สุขฉายา (2549) ทั้งสามบทความสรุปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่ในมิติทางวัฒนธรรมเป็นการคัดเลือกและจำแนกประเภทของไก่สะท้อนมาจากการ “ถอดรหัสตำนาน” และการใช้ไก่ในพิธีกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของจินตนาการในการสร้างวัฒนธรรมเกี่ยวกับพื้นที่และอาณาเขต (Imagination of Space and Territory Culture)

อาจกล่าวได้ว่า ในแต่ละวัฒนธรรมมีการจัดลำดับทางชีวิตชาติพันธุ์วิทยาทั้งในแนวตั้งและแนวนอน ในแนวตั้ง เช่น สูง-ต่ำ ดี-เลว ข้างบน-ข้างล่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นในพิธีกรรม ความเชื่อ ตำนาน และเรื่องเล่า อีกทั้งยังสะท้อนความสัมพันธ์

ระหว่างคนกับธรรมชาติที่มีมาอย่างยาวนาน ในส่วนการจัดลำดับในแนวระนาบ ได้แก่ การจัดพื้นที่ ช้างใน-ช้างนอก สะท้อนในพิธีกรรมการทำนายเสี่ยงทาย และการละเล่นที่ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์ ทำให้ “ชีวชาติพันธุ์วิทยา” เป็นศาสตร์ที่มีมุมมองแบบสหวิทยาการ ระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม (สังคมศาสตร์) ที่จะสร้างข้อถกเถียง และพื้นที่ทางความรู้ใหม่ให้นักวิชาการทั้งหลายหันกลับมาทบทวนเกี่ยวกับการศึกษาสิ่งมีชีวิตอีกครั้ง

4. ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย และพื้นที่ใกล้เคียง

จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทยมีชายแดนติดต่อกับสามประเทศ คือ ทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศเหนือติดกับสหภาพพม่า และมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้พื้นที่นี้เป็นจุดเชื่อมต่อกับหลายประเทศ มีการเดินทางแลกเปลี่ยนสินค้าและความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ ในระบบเครือญาติ และระบบการค้ามาอย่างยาวนาน

บุญขวย ศรีสวัสดิ์ (2547) ศึกษารวบรวมกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย และพบว่าจังหวัดเชียงรายมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญและหลากหลายจำนวนกว่า 30 ชาติพันธุ์

ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงเลือกศึกษาการใช้กระดูกไกในการทำนายจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงรายและพื้นที่ใกล้เคียง คือ จังหวัดน่าน เพื่อนำมาอธิบายประกอบตำราของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะที่พบในปี พ.ศ. 2547-2550 แต่เมื่อศึกษาแล้วพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นกลุ่มที่พูดภาษา “ปลั่ง” และปรากฏว่าตำรานี้มีความสำคัญงานวิจัยนี้เป็นการทำนายในโอกาสต่างๆ มาตรวจสอบกับตำราที่พบและเชื่อมโยงกับความรู้เรื่องตำราการทำนายกระดูกไก่ที่มีผู้เขียนไว้ก่อนหน้านี้แล้ว เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับไก่” ผ่านการทำนายด้วยกระดูกไก่

5. การใช้ไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในการทำนายชีวิต

5.1 กลุ่มมลาบลิ

ในจังหวัดเชียงใหม่พบกลุ่มที่มีวัฒนธรรมเร่ร่อนดั้งเดิม จึงใช้กลุ่มมลาบลิที่จังหวัดน่านเป็นตัวแทน โดยได้เข้าไปศึกษาที่บ้านห้วยหยวก หมู่ 6 ตำบลแม่ชะนึ่ง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ผู้ให้ข้อมูล คือ นายอ้ายปา คนทพฤกษ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2547) อายุ 70 ปี โดยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเร่ร่อนมาก่อนในบริเวณชายแดนประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ากลุ่มมลาบลิไม่ได้จับไม้ป่ามากินบ่อยสอดคล้องกับการตรวจฟันของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่พบการกัดเคี้ยวเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่ลักษณะฟันใช้สำหรับการบดเคี้ยวผัก เมื่อสอบถามในเรื่องการทำนายโดยใช้กระดูกไก่ พบว่าไม่มีการใช้กระดูกไก่ในการทำนายชีวิตแต่มีข้อห้ามไม่ให้กินลิ้นไก่ เนื่องจากลิ้นเป็นอวัยวะแรกที่สัมผัสของมีพิษ มีการห้ามคนป่วยไม่ให้กินไก่ (เหลน เต่า เต่าผา) เพราะจะทำให้มีไข้สูงและตายได้ นอกจากนี้ยังมีการนำไข่ไก่ป่ามาสู่ขวัญเด็ก

5.2 กลุ่มปกากะญอ (กะเหรี่ยง)

ในจังหวัดเชียงใหม่มีกลุ่มปกากะญอหลายกลุ่ม และอาศัยอยู่ในหลายหมู่บ้าน จากการศึกษาเรื่องการทำนายกระดูกไก่ พบว่ากลุ่มปกากะญอไม่ได้มีการทำนายมานานแล้ว จากการสำรวจพบว่ามีเพียงหมู่บ้านหินลาดโน ที่ยังคงจำเรื่องราวและวิธีการทำนายได้อย่างดีถึงแม้ว่าจะไม่ได้ใช้ทำนายในชีวิตประจำวันแล้วก็ตาม

ในพื้นที่บ้านหินลาดโน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีการทำนายกระดูกไก่ 10 รูปแบบเท่านั้น ใช้ในการทำนายเรื่องการค้าขายสินค้าที่มีค่า เช่น ช้าง เนื้อหากการทำนายนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องดีหรือไม่ดีเท่านั้น โดยแบ่งกระดูกไก่เป็นสองข้าง คือ ฝ่ายเราและฝ่ายตรงข้าม โดยไม่ได้ใช้ทำนายเกี่ยวกับการเพาะปลูก งานวิจัยนี้ยังพบด้วยว่าการทำนายกระดูกไก่ในพื้นที่นี้มาจากคนจน (ปรีชา สิริ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2550)

5.3 กลุ่มลาหู่ (มุเซอ)

จากการสำรวจ พบว่า บ้านจะแล ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีการสืบทอดการทำนายด้วยกระดูกไก่มาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการทำพิธีสู่ขวัญ ผู้เจ็บป่วยไม่ทราบสาเหตุ ผู้ทำพิธี คือ นายจะอี ลีพู (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2547) อายุ 70 ปี เป็นการเรียกขวัญที่มีพิธีกรรมการทำนายกระดูกไก่เป็นหลักเพื่อให้ได้คำตอบว่าหายดีแล้วหรือยัง ในหมู่บ้านนี้มีการสืบทอดพิธีกรรมจากบิดา

ในการสอบถามกับตำราการทำนายของกลุ่มลัวะ (ปลั่ง) พบว่า ลาหู่บ้านจะแล ไม่สามารถทำนายได้ทุกตัว ทำนายได้แต่เพียงว่ารูปกระดูกนี้ดีหรือไม่ดี และยังใช้ในการเริ่มต้นการปลูกข้าวในแต่ละปีว่าจะมีผลผลิตดีหรือไม่ น้ำจะมากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับลาหู่บ้านห้วยกะ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

5.4 กลุ่มม้ง (แม้ว)

ม้งบ้านกิวกาญจน์ ยังดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมบนพื้นที่สูง ในขณะที่ม้งส่วนใหญ่ได้กลายเป็นคนกลางในการค้าขาย

บ้านกิวกาญจน์ หมู่ 6 ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีพิธีการเรียกผีและฆ่าหมูประกอบการใช้ กระดูกไก่ ในการทำนายว่าดีหรือไม่ดี ในกรณีที่เด็กยังไม่หายจากอาการป่วยจึงมีการทำพิธีเรียกขวัญ ส่วนกระดูกไก่ เมื่อหายเสร็จแล้วจะทิ้งไปหรือให้สุนัขกิน หรือไม่ก็เก็บกระดูกที่หายแล้วไว้ แต่ถ้าคำทำนายออกมาไม่ดีต้องเริ่มทำพิธีใหม่ หมด นอกจากนี้ยังใช้ กระดูกไก่ ในการทำนายการแต่งงานว่าเข้ากันได้หรือไม่ ดูเรื่องการขึ้นบ้านใหม่ และการเดินทาง (เล่าซัง แซ่ย่าง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2550)

5.5 กลุ่มเข่า (เมียน)

กลุ่มเข่าบ้านแม่บง หมู่ 7 ตำบลโชคชัย อำเภอดอยหลวง จังหวัดเชียงราย มีการล่าไก่ป่าในช่วงฤดูผสมพันธุ์ แต่ไม่พบการทำนายด้วยกระดูกไก่ แต่ในพื้นที่บ้านห้วยแม่ซ้าย ซึ่งอยู่ใกล้เมืองพบการทำนายด้วยกระดูกไก่ แต่ไม่มีการล่าไก่ป่า

นอกจากนั้นในพิธีกรรมงานวันเกิด นายสมยศ แซ่ซิ่น (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2550) อายุ 50 ปี หมู่ 11 บ้านห้วยแม่ซ้าย ตำบลแม่ยาว อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย มีการทำพิธีที่ปากทางเข้าหมู่บ้านในตอนเช้า และตอนเย็นมีการทำนายกระดูกไก่โดยหมอดูกระดูกไก่

ในหมู่บ้านนี้จะมีการทำนายด้วยกระดูกไก่ในพิธีดังต่อไปนี้ พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ เจ็บป่วย การเปลี่ยนผ่านชีวิต เช่น เมื่อแรกเกิด เมื่อมีชีวิตรอดมา 7 วัน และ 1 เดือนก่อนแต่งงาน ย้ายบ้านใหม่ เดินทางไกล งานที่มีความเสี่ยง เช่น ต้องข้ามน้ำ และวันสำคัญ เช่น ตรุษจีน แข็งเม็ง สารทจีน แต่ไม่มีตำราบันทึกไว้ ปัจจุบันมีคนขอให้ทำนายกระดูกไก่ในเรื่องการเข้าทำงานราชการอีกด้วย

5.6 กลุ่มจีน (ยูนนาน)

การศึกษาที่หมู่บ้านจีนยูนนานหรือที่เรียกในหมู่คนไทยว่า จีนฮ้อ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เดินทางค้าขายในพื้นที่ระหว่างสิบสองปันนา เชียงตุง เชียงราย เชียงใหม่ ตาก และพม่า พบการทำนายด้วยกระดูกไก่ในหมู่บ้านวาวี ตำบลแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เท่านั้น เนื่องจากกลุ่มชาวจีนยูนนานส่วนใหญ่เคยเป็นอดีตทหารจีนคนชาติบางคนเป็นทหารมาตั้งแต่เด็ก พิธีกรรมเหล่านี้จึงไม่ได้รับการสืบทอด อีกทั้งเมื่อแต่งงานกับคนท้องถิ่น การดำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมอาจไม่ครบถ้วน และจีนยูนนานบางส่วนนับถือศาสนาอิสลาม แต่ยังคงพบว่ามีการทำนายด้วยกระดูกไก่ในกลุ่มคนจนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่นาน

พินิจ พิทักษ์วาวี (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2550) อายุ 60 ปี บ้านวาวี ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นชาวจีนยูนนานจากเมืองโกกั้งในพม่าผู้เดียวที่ใช้กระดูกไก่ในการทำนาย โดยใช้ขาไก่ป่าสีแดงมาดองเหล้า และใช้กระดูกขาไก่ที่ศึกษาด้วยตนเองทำนายในวันตรุษจีน ไหว้เจ้า เช่น เจ้าที่ เจ้าเตาไฟ หรือทำขวัญ แต่ไม่ใช่ไก่ป่าในการทำนาย นอกจากนี้ยังใช้หัวไก่ ตาไก่ ขาหมู และเท้าหมูในการทำนายอีกด้วย โดยที่หัวไก่ที่ใช้ทำนายนั้นผู้ใหญ่จะเป็นคนกินเท่านั้น ถ้าดูแล้วพบว่าไม่ดีให้พูดแก้ “เรื่องใหญ่เป็นเรื่องเล็ก เรื่องเล็กเป็นไม่มี” และมีสุภาษิตจีนที่

เกี่ยวข้องกับการทำงานายด้วยกระดูกไก่ “ไก่ตาย กระดูกไม่โกหก”

5.7 กลุ่มอาซ่า (อีโก้)

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเชียงราย และใช้ไก่ในพิธีกรรมเป็นจำนวนมากในช่วงระหว่างปี แต่ไม่มีความสำคัญต่อพิธีกรรมในรอบปีและไม่นิยมการทำงานายด้วยกระดูกขาไก่ มีอาซ่าเพียงบางคนเท่านั้นที่มีความสามารถนี้

ในประเด็นของการทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่ พบว่าการใช้กระดูกไก่ในการประกอบพิธีกรรมและการทำนายชีวิตนั้นมีในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่กลุ่มวัฒนธรรมเร่ร่อน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่เกิดจากพื้นที่การผลิตทางเกษตรกรรมที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงกับที่ดิน หรือเมื่อไม่ได้ทำการเกษตรก็เป็นการทำนายการได้งานทำ และความเจ็บป่วยเป็นหลัก แต่เมื่อกลุ่มคนนับถือศาสนาพุทธและนำมาใช้เป็นหลักอุดมคติของการดำรงชีวิตแล้วการทำงานายด้วยกระดูกไก่อจึงปรับมาใช้กระดูกไก่แทน

6. การศึกษาดำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ของลัวะ (ปลั่ง)

การทำนายโดยใช้กระดูกไก่ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ พบว่า กลุ่มลัวะ (ปลั่ง) ที่บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นแห่งเดียวที่ยังมีตำราการทำงานายด้วยกระดูกไก่ออยู่ แต่การทำนายด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มนี้ใกล้จะสูญหายไป ซึ่งปกติแล้วตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่พบในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลไทเท่านั้น ดังนั้นการพบตำราที่มีการทายกระดูกไก่ในกลุ่มคนที่ไม่ได้พูดภาษาตระกูลไทจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ

การทำนายด้วยกระดูกไก่จากตำรานั้นแตกต่างจากการทำนายกระดูกไก่จากกลุ่มต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น คือ การทำนายมีความซับซ้อนและมีจำนวนตัวทายมากกว่า รายละเอียดตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ที่พบที่บ้านห้วยน้ำซุ่นมีดังนี้

หมู่บ้านห้วยน้ำซุ่นมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ประกอบด้วย ไทยใหญ่ ไทลื้อ ลัวะ (ปลั่ง) ลาหู่ อาข่า และคนเมือง (คนพื้นราบจังหวัดเชียงใหม่) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของกองกำลังกู้ชาติรัฐฉาน (ไทใหญ่) ต่อมากลุ่มนี้ได้สลายตัวลงไปเนื่องจากผู้นำเสียชีวิต ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2508 ชาวลัวะ (ปลั่ง) อพยพมาจากเมืองแจ้ (แซ่) ลีบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากเหตุผลทางการเมือง ได้ทราบว่ามีชุมชนชาวลัวะ (ปลั่ง) อาศัยอยู่บริเวณห้วยน้ำซุ่นจำนวน 3 หลังคาเรือน และชาวไทยใหญ่อีก 1 หลังคาเรือน จึงเข้ามาสมทบจากนั้นกลุ่มไทใหญ่และไทลื้อได้อพยพเข้ามาอีก จนกลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นในปัจจุบันมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 377 คน

6.1 ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มลัวะ (ปลั่ง)

กลุ่มลัวะบ้านห้วยน้ำซุ่น มีความเชื่อเรื่องการทำนายด้วยกระดูกไก่ ทองคำ บริจิตร และสิงคำ ตาสาย (2547) ใช้การดูกระดูกไก่ เลือด และอากัปกรณ์ ของไก่หลายวิธีและหลายโอกาสในการทำนาย จากคำบอกเล่าผู้ให้ข้อมูล มีตำราการทำนายกระดูกไก่ โดยใช้ขาไก่ท่อนบน ตำราเขียนด้วยหมึกดำบนกระดาษขนาด 20 เซนติเมตร x 20 เซนติเมตร บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา มีบางคำออกเสียงเป็นภาษาลัวะ จำนวน 7 หน้า เย็บเป็นเล่มด้านบน รวมไว้กับตำราทำนายโชคชะตาแบบอื่นๆ จึงได้ทำสำเนาและถอดความเป็นภาษาไทยโดย พระมหาอนันท์ เจ้าอาวาสวัดห้วยน้ำซุ่น (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2550) ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่นี้ โครงสร้างสำคัญสามส่วน ดังนี้ (พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, 2549)

ส่วนนำ กล่าวถึงการทายลักษณะของผู้ที่มาขอคำทำนายว่ามีกรรมทำทางอย่างไร เช่น เขามืออุบปาก เขามือจับขา เป็นต้น การทำนายจะบอกถึงสิ่งของที่หายไปและการเจ็บไข้ได้ป่วย มีจำนวน 10 คำทำนาย เรียกในตำราว่า “ส่วนนามทัก” ส่วนกลางหรือส่วนคำทำนายหลัก เป็นคำทำนายเกี่ยวกับกระดูกขาบนของไก่ว่า มีจำนวนลักษณะรูที่กระดูกขาไก่ โดยแสดงรูปแบบของกระดูกที่ไม่มีขนาดเล็กเสียลงไปไปในรูกระดูกจำนวน 160 รูปแบบ และคำทำนายลักษณะกระดูกไก่แสดงเป็นรูป

ทรงกระบอก (สี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว) คู่กันเปรียบเป็นขาซ้ายขวา รูปไม้ขนาดเล็กที่เสียบในรูที่กระดูกไก่เริ่มต้นจากรูที่กระดูกข้างละ 1 รู ไปจนจบคำทำนายนกระดูกมีข้างละ 1 รูเช่นกัน จาก 160 คำทำนายนี่ นำมาจัดกลุ่มได้ 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ไข่ และไข่เนื่องจากผิด และผิดผี 70 คำทำนายน
2. ไข่ หรือเป็นไข่เนื่องจากผิด และผิดผี 43 คำทำนายน

รวมกับเรื่องคำขาย

3. ผิดและผิดผี 20 คำทำนายน
4. คำขายที่กล่าวถึงโชคดีและโชคร้าย 19 คำทำนายน
5. ผิด ผิดผี และเรื่องคำขาย 3 คำทำนายน
6. คำทำนายนให้ทำอะไรบางอย่าง 2 คำทำนายน
7. คำทำนายนเรื่องข้าศึก 1 คำทำนายน
8. คำทำนายนที่บอกว่าไม่ดีไม่ร้ายและไม่มีคำทำนายน 2 คำทำนายน

จากกลุ่มเนื้อหาข้างต้น พบว่า ตำราเล่มนี้ให้ความสำคัญเรื่องผีมากที่สุด โดยผู้ทำให้เจ็บป่วยและส่งผลถึงการคำขาย จำนวน 113 คำทำนายน รองลงมาคือเรื่องขวัญ มีจำนวน 13 คำทำนายน ซึ่งส่วนใหญ่ คือ เป็นไข่เนื่องจากขวัญหนี เห็นสัตว์ทำให้เสียขวัญ และที่ร้ายแรงที่สุด คือ คนไข้ตาย และผีได้ขวัญไปแล้ว

ส่วนท้ายหรือส่วนคาถา เป็นส่วนคำภาษาบาลีปนคำในภาษาสันสกฤต เป็นคาถาที่ใช้เสกใส่กระดูกไก่ 3 ครั้ง สรุปความหมายของคาถาว่าเป็นคาถาที่ทำให้สัตว์เชื่อง ซึ่งจะเห็นว่าแม้การทำนายนจะเป็นเรื่องผีและเรื่องเจ็บไข้ทั้งหมด แต่ยังมี การสรุปด้วยคาถาในทางพราหมณ์

6.2 ขั้นตอนและโอกาสในการทำนายน

การทำนายนกระดูกไก่ของชาวลัวะ (ปลัง) บ้านห้วยน้ำซุ่นนั้น จากการสัมภาษณ์ สิงคำ ตาสาย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2549) พบว่าผีต้องการคำทำนายนจะต้องนำไก่ของตนที่เลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านมาฆ่าด้วยวิธีใดๆ ก็ได้ ล้างขาไก่ให้สะอาดแล้วมัดขากับหัวให้ติดกับลำตัว จากนั้นนำไปต้ม เมื่อสกัดแล้ว จึงนำไปที่บ้าน

หมอไก่ (ผู้ทำนาย) ถ้าพบหมอไก่อีกก็สามารถดูได้ แต่ถ้าหากไม่พบก็สามารถฝากเรื่องไว้แล้วมารับคำทำนายภายหลัง

โอกาสที่จะทำนายด้วยกระดูกไก่อันจะเป็นพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน ตรวจดวงชะตา หรือเดินทางไกลโดยเฉพาะเดินทางไปค้าขาย ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำกระดูกไก่อมาทำนาย คือ ระหว่างขึ้น 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ แต่ละเดือนจะมีคนมาให้หมอดูกระดูกไก่อประมาณ 14 ถึง 15 คน และโดยเฉลี่ยคนหนึ่งคนอาจดูโชคชะตาด้วยกระดูกไก่อ 3 ครั้งต่อปี

6.3 ผีกับสังคัมลัวะ (ปลั่ง) จากตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่อ

ความเชื่อเรื่องลี้ลับที่อธิบายไม่ได้นั้น ได้ถูกสร้างให้เป็นรูปธรรมเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ และผีก็คือลักษณะหนึ่ง เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะศาสนาจะเข้ามามีบทบาท แต่ก็ยังพบว่ามีกรณีผสมผสานความเชื่อเรื่องผีในกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ เสมอ ดังนั้นความเชื่อเรื่องผีจึงปรากฏในตำราทำนายกระดูกไก่อของชาวลัวะ (ปลั่ง) บ้านห้วยน้ำขุ่น พบว่าสามารถแยกผีออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

ผีบรรพบุรุษ	ผีป่า/สัตว์ป่า	ผีที่ทำกิน	ผีเรือน	ผีเมือง	ผีอื่นๆ
1.ผีลุงตา	1.ผีรุ่งทำยน้ำ	1.ผีร่อนน้ำ	1.ผีหัวบันได	1.ผีเสื้อเมือง	1.ผีปดที่หนึ่ง
2.ผีปู่ตายาย	2.ผีจอมปลวก	2.ผีที่ต้อน	2.ผีใต้ถุนเรือน	2.ผีที่สูง	2.ผีปศาจ
3.ผีลุงปู่	3.ผีไม้	3.ผีเหมืองฝาย	3.ผีตีนบันได	3.ผีหลักเมือง	3.ผีร้าย
4.ผีแม่กองกิน		4.ผีขวัญข้าว	4.ผีเตาไฟ	4.ผีป่าช้า	4.ผีที่เลี้ยง
5.ผีปู่ย่าตายาย			5.ผีเสื้อเรือน	5.ผีเมือง	
6.ผีฝ่ายแม่			6.ผีเรือน	6.ผีหนเหนือ	
				7.ผีสะพาน	
				8.ผีทางหลวงหรือแม่น้ำ	
				9.ผีอารักษ์	
				10.ผีท้าวพญา	
					รวม 34 ตน

จากกลุ่มของผีที่ระบุในตำรา 6 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 34 ตน ผีส่วนใหญ่อยู่ในคำทำนายประเด็นผีและพบว่า ผีที่อยู่ในบ้าน เช่น ผีเรือน และผีบรรพบุรุษกับผีที่อยู่นอกบ้านที่เกี่ยวกับเมือง จะมีจำนวนมากกว่าผีที่ทำงาน หรือผีที่อยู่นอกเมือง หรือผีสัตว์ป่า เช่น ผีรูง (เหยี่ยว) ทำย่น้ำ

ในคำทำนายยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับสาเหตุการเป็นไข้เนื่องจากทำผิด ชนิดต่างๆ อีก โดยระบุผิดต่อสิ่งต่างๆ 20 ชนิด แบ่งการผิดได้ 2 ประเภท คือ

ผิดภายในบ้านเรือน ได้แก่ ตินบันได ช่างเตาไฟ คุ่มเรือน ประตูบ้าน บันได ที่นอน เสี้ยวเรือน หัวนอน เหนือประตู ผิดกลางเรือนกลางบ้าน จะสังเกตได้ว่า ผิดที่เกิดขึ้นในบริเวณบ้านนั้นให้ความสำคัญกับประตู บันได ที่นอน ที่กลางเรือน เสี้ยวเรือน (ซึ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่แลกรักษาบ้าน) และเตาไฟ แต่ไม่มีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนในบ้านหรือเรื่องความประพฤติของคน

ผิดที่เกิดขึ้นนอกบ้าน ได้แก่ บ่อน้ำ ฉางข้าว น้ำห้วย ไม้ไฟ ทำน้ำ ดงป่าไม้หลักไม้เก่า ที่สูง กองไม้ เป็นเรื่องผิดต่างๆ ที่มีแหล่งกำเนิดนอกบ้าน แต่ต้องนำมาใช้ในบ้าน เช่น น้ำ แหล่งน้ำ และไม้ที่นำมาใช้งานในชีวิตประจำวัน แต่ไม่มีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนนอกบ้าน หรือเรื่องความประพฤติของคนภายนอกบ้าน นอกจากนี้ยังมีผิดแกรนซึ่งยังไม่สามารถจัดกลุ่มได้

ในเรื่องผิดและผี เป็นความเชื่อที่เป็นกฎเกณฑ์ ทางสังคมที่พบโดยทั่วไปในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน เพื่อควบคุมสังคมให้สงบสุข สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกัน สิ่งแวดล้อม พฤติกรรม ลำดับชั้นในสังคม ศีลธรรมจรรยา สามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การทำนายเป็นเรื่องเฉพาะที่เกิดในบ้านและเมือง หมายถึง การกระทำผิด และผีในสังคมชาวลัวะเกี่ยวกับบ้านและเมืองจะต้องมีผีจำนวนมากมาปกป้องรักษาไม่ให้คนผี และการอธิบายถึงการป่วยไข้เนื่องจากผิดในกรณีต่างๆ ต่อสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำ แหล่งน้ำ และไม้ที่นำมาใช้งานในบ้าน

ประเด็นที่สอง เป็นคำทำนายที่มีบทบาทของผีและผิดที่เกี่ยวกับการเจ็บไข้ และการค้าที่เกิดขึ้นในเมือง และในบางคำทำนายจะมีวิธีแก้ เช่น การบวงสรวงหรือการซ่อมแซม

ประเด็นที่สาม เนื่องจากไก่ที่นำมาทำนายนั้นเป็นไก่ที่อาศัยอยู่ในบ้านที่เป็นส่วนหนึ่งของเมือง จึงอาจอธิบายได้ว่าการทำนายด้วยกระดูกไก่นั้นมีความสามารถเฉพาะการทำนายในบริเวณที่ไก่อาศัยอยู่ และสามารถสะท้อนเพียงอำนาจของผีบ้านและผีเมือง รวมถึงผิดภายในบ้าน และผิดสิ่งของภายนอกที่นำเข้ามาบ้านเท่านั้น

จากตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ของชาวลัวะ (ปดุง) บ้านห้วยน้ำซุ่นสรุปเป็นความสัมพันธ์ระหว่างไก่ที่เลี้ยงในบ้านหรือที่เรียกว่าไก่บ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ของบ้าน พื้นที่ของเมือง ในสังคมของมนุษย์ที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมแบบเมืองที่มีความซับซ้อนของความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ จึงต้องมีผีบ้านผีเมือง ผีบรรพบุรุษ มาคอยกำกับการทำและอธิบายเหตุแห่งการป่วยไข้

อีกประเด็นหนึ่ง คือ เรื่องการค้าขาย ซึ่งเกิดขึ้นในสังคมที่ซับซ้อนโดยไม่ได้เกิดจากปัจจัยการผลิตในด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว แต่มีการแลกเปลี่ยนสินค้าและการค้าขาย โดยเฉพาะเมืองต่างๆ ที่อยู่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนส่วนใหญ่เกิดขึ้นและขยายตัวเนื่องจากเป็นตลาด และชุมทางการค้าบนเส้นทางการค้าภายในอนุภูมิภาค เช่น เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพพม่า เป็นต้น

6.4 สรุปการทำนายด้วยกระดูกไก่จากตำราที่พบในบ้านห้วยน้ำซุ่น

6.4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของไก่กับบ้านเรือนและเมือง

ไก่บ้าน จากตำราการทำนายกระดูกไก่เป็นเครื่องมือที่สะท้อนสภาวะความเป็นอยู่เรื่องการเจ็บไข้ใน “พื้นที่บริเวณบ้าน” ของเจ้าของไก่ผ่านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และผิดภายในบ้าน ตลอดจนเป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมกรรมการทำนายพฤติกรรมของเจ้าของไก่บ้านที่มีต่อ “พื้นที่เมือง” ผ่านผีระดับเมือง และผิดต่อสิ่งของภายนอกที่นำเข้ามาบ้าน

6.4.2 จุดเปลี่ยนพื้นที่ชีวิต

จากสาเหตุความต้องการคำทำนายในเรื่องการแต่งงาน การสร้างเรือนใหม่ การเดินทางไกล หรือการย้ายที่อยู่เป็นเวลานานโดยเฉพาะเรื่องการเดินทางค้าขาย เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ “พื้นที่ของตนเอง” และในกรณีค้าขายก็ต้องการความมั่นใจว่าจะประสบความสำเร็จ เพราะมีที่ที่ต้องการคำทำนายต้องพึ่งพาปัจจัยการค้าเป็นหลัก หากการค้าขายไม่ดีจะส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงในชีวิตตนและครอบครัวได้

7. อภิปรายผล

การทำนายด้วยกระดูกไก่มีการกระจายทั่วไปอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง งานวิจัยนี้พบวาระหว่างปี พ.ศ. 2547-2550 เป็นวิธีการที่ยังดำรงอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม แม้ว่าการทำงานจะถูกปรับไปให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงหรือเป็นเพียงร่องรอยที่บันทึกไว้

จากการสัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเขตจังหวัดเชียงรายใช้ไก่ทำนายชีวิต ส่วนใหญ่เป็นการทำนายคู่ตรงข้าม เช่น ดีหรือไม่ดี การเสี่ยงทายทางเลือกในชีวิต และการเปลี่ยนผ่านสถานภาพในชีวิต แต่ไม่พบการใช้กระดูกไก่ในการทำนายชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไท แต่พบในการทำนายในวรรณกรรมล้านนาที่เป็นความเสี่ยงทายกระดูกไก่แห่งที่เคยใช้ทายแล้วโดยนำมาแช่น้ำ แล้วนำมาเสียบกระดูกเพื่อทำนายใหม่ อย่างไรก็ตามการทำนายด้วยกระดูกไก่ไม่ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เร่ร่อน เช่น กลุ่มมลาบลิ (ผีตอเหลือง)

นอกจากนี้ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ปลั่ง) ยังถูกนำมาแปลเป็นภาษาไทยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับการทำนายชีวิตประจำวันที่ไม่ได้ใช้ตำราของแต่ละชาติพันธุ์ พบว่าส่วนใหญ่ตำรานั้นเป็นการทำนายเรื่องความเจ็บป่วยที่เกิดจากผี รวมถึงการเสียชีวิต การทำผิดในบางคำทำนายยังได้บอก

ถึงวิธีแก้ไ้วด้วย แต่เมื่อนำมาสังเคราะห์กับพื้นที่ต่างๆ ที่ปรากฏในคำอธิบายนั้น พบว่าการทำนายเป็นเรื่องของพื้นที่ทางสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทั้งทางกายภาพและทางสถานภาพ

เนื้อหาการทำนายที่ปรากฏในตำราการทำนายกระดูกไก่ของลัวะ (ปลั่ง) สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้โดย เรณู วิชาศิลป์ (ม.ป.ป.) แต่มีข้อจำกัดคือ ชื่อของตัวทายที่ยังไม่สามารถเข้าใจได้ และพบว่าตำรานั้นมีรายละเอียดเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามผู้ใช้ไม่ได้ใช้คำทำนายที่ซับซ้อนเหล่านั้นกลับเลือกการทำนายแบบคู่ตรงข้าม

ผลของการวิจัยอีกประเด็นหนึ่งคือ ไม่พบว่ามีการใช้การทำนายด้วยกระดูกไก่ในกลุ่มคนไทยที่ยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน เช่น ไทลื้อ ไทยวน ไทเขิน ไทใหญ่ ทั้งที่ตำราที่พบก่อนหน้านั้นระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในวัฒนธรรมล้านนาใช้กระดูกไก่³ ในการทำนายชีวิตได้อีกวิธีหนึ่ง

จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ปลั่ง) หมู่บ้านห้วยน้ำซุ่น มีการทำนายชีวิตอยู่สองระบบ คือ ระบบการทำนายที่เป็นวงจรถัดๆ เช่น การทำนายแบบ “ตัวพั้ง” จะหมุนเวียนการทำนายตามตัวสัตว์ประจำวงรอบ เป็นวงจรมองในแต่ละปี ที่เทียบกับอายุ อีกรูปแบบหนึ่งไม่เป็นวงจรมอง เป็นการเสี่ยงทายด้วยกระดูกไก่ที่พบในตำราของหมู่บ้าน คาดว่าเป็นวิธีการทำนายที่หลงเหลืออยู่ การทำนายที่กลุ่มปลั่งนี้ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มไทเขินที่เชียงใหม่ (พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, 2555)

วิธีการทำนายเป็นวงจรมองปีเทียบกับอายุปรากฏในการทำนายชีวิตของคนล้านนาหลายรูปแบบ งานวิจัยนี้จึงกล่าวว่าการทำนายเป็นวงจรมองหรือเป็นวงรอบเป็นการทำนายที่สอดคล้องกับมนุษย์ เมื่อกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตเป็นสังคม

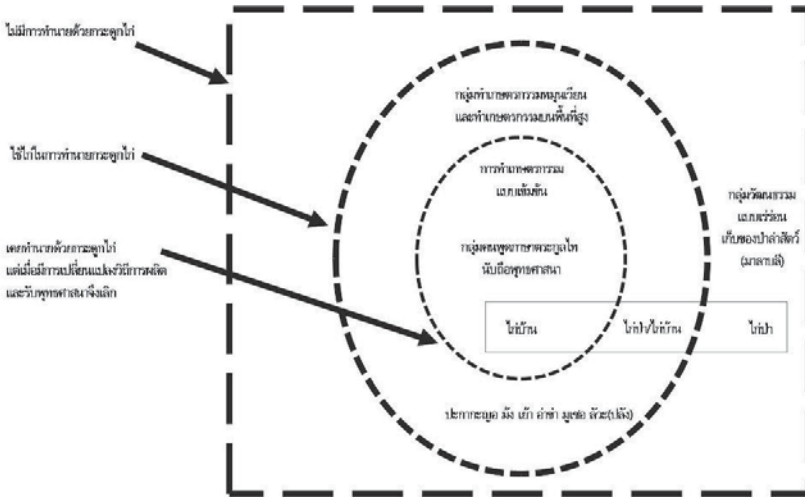
³ ในคำขอธรรมเรื่องเจ้าสุวัตร มีการกล่าวถึงการใช้กระดูกไก่ในการทำนายโดยหมอดูกระดูกไก่จะใช้กระดูกไก่ตากแห้งที่สะสมมาเป็นจำนวนมาก โดยเสี่ยงทายในการจับกระดูกไก่มาคู่หนึ่งแล้วนำไปแช่น้ำเพื่อที่จะเห็นรูแล้วจึงใช้ไม้เสียบ เมื่อทายเสร็จแล้วก็เก็บไว้ทำนายต่อไป

เกษตรกรรมติดพื้นที่ และมีการใช้ที่ดินอย่างเข้มข้น

ส่วนการทำนายที่เป็นความเสี่ยงทายที่ไม่เป็นวงจร เช่น การทำนายด้วยกระดูกไก่ เป็นการอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ที่ไม่มีความแน่นอน สำหรับสังคมแบบเก็บของป่าล่าสัตว์และการทำเกษตรกรรมแบบย้ายถิ่นที่ต้องเสี่ยงเลือกหนทางและตัดสินใจเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่เป็นปัจจัยการผลิตหลัก แต่เมื่อสังคมกลายเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ใช้พื้นที่อย่างเข้มข้น การดำรงอยู่ของการทำนายที่ใช้กระดูกไ้จึงเหลือเพียงการทำนายแบบคู่ตรงข้ามเท่านั้น เช่น ดีหรือไม่ดี (พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, 2550)

ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทสืบเนื่องจากสังคมเปลี่ยนจากสังคมแบบเก็บของป่าล่าสัตว์และการทำเกษตรกรรมแบบย้ายถิ่นมาเป็นการทำเกษตรกรรมที่มีพื้นที่แน่นอน โดยมีวิถีชีวิตที่เป็นวงรอบปีที่คงที่ ผนวกกับการรับเอาพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาของคนเมืองเข้ามาแทนที่การนับถือผีและธรรมชาติ การฆ่าสัตว์นั้นเป็นการผิดศีล การทำนายจึงหมดความนิยมไปเหลือเพียงการนำกระดูกขาไก่แห้งที่เคยเสี่ยงทายมาแล้วมาใช้แทน

การศึกษาการทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่ในกรณีนี้พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับไก่นั้นมีเหตุปัจจัยมาจากวิธีการผลิตที่แตกต่างกัน ไม่ใช่สาเหตุและปัจจัยหลัก หรือใช้อธิบายให้ครอบคลุมถึงระบบความสัมพันธ์อันหลากหลายระหว่างมนุษย์กับไก่ได้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการทำนายกระดูกไก่ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์กับระบบการผลิต

8. สรุป

การทำนายชีวิตด้วยกระดูกไก่นั้นเกิดขึ้นในสังคมที่เก็บของป่าล่าสัตว์ (Hunter-Gatherer) ที่ทำเกษตรกรรมแบบย้ายถิ่น ซึ่งสืบเนื่องมาในช่วงต้นของสังคมเกษตรกรรมแบบใช้ที่ดินอย่างเข้มข้น แต่ลดลงเหลือเพียงหลักฐานการบันทึกเมื่อมีการรับเอาความเชื่อแบบศาสนาหลักเข้ามา

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับไก่พัฒนาไปตามสังคม คือในสังคมเร่ร่อนแบบชาวมลาบดี ไก่เป็นไก่ป่าเร่ร่อน คนก็เร่ร่อน สอดคล้องกับคำกล่าวของชาวมลาบดีกล่าวว่า “คนก็กลัวสัตว์ สัตว์ก็กลัวคน” แต่เมื่อสังคมมนุษย์เปลี่ยนจากสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์และทำเกษตรกรรมแบบย้ายถิ่นเป็นสังคมขนาดเล็กที่มีความสามารถในการล่าสัตว์ ไก่ป่าเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ถูกล่า อีกทั้งไก่ก็มีพัฒนาการในลักษณะกึ่งเลี้ยงและไม่เลี้ยง จึงเกิดการทับซ้อนระหว่างพื้นที่ทำกินของคนกับพื้นที่ของไก่ป่า เห็นได้จากจินตนาการเรื่องพื้นที่ในตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ ซึ่งพบว่าไม่ได้เป็น

วจจรหรือวงรอบแบบแนวคิดของสังคมเกษตรกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ปรับเปลี่ยนการทำงานเพื่อรับใช้สังคมเกษตรกรรม และสังคมเมืองในการอธิบายการปรับเปลี่ยนสถานะ การเปลี่ยนพื้นที่ เช่น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การเดินทางค้าขาย หรือการเปลี่ยนที่ทำงานเป็นระยะเวลาต่างๆ ดังนั้นการทำงานด้วยกระดูกไก่จึงเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมที่เก็บของป่าล่าสัตว์และการเกษตรกรรมย้ายถิ่นที่มีการสร้างพื้นที่ขึ้น เพื่ออธิบายความจริงจากการทับซ้อนของพื้นที่ระหว่างคน ไก่ และธรรมชาติก่อนที่จะมีศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กัลยา ดิงศภักดิ์, สุกัญญา สุขฉายา, ชมนาด ศีตีสาร, และพลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง.

(2549) ความหมายและบทบาทของไก่ในโลกทัศน์ของชาวอาข่าใน
ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับไก่ จากพิธีกรรมและคติความเชื่อในกลุ่ม
ชาติพันธุ์, เชียงราย: โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง.

คาวชอธรรมเรื่องเจ้าสุวัตร์, (ม.ป.ป.) กรุงเทพฯ: ประเทืองวิทยา.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, สรินยา คำเมือง, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, บุญสม
ชีรวณิชกุล และธิดา สุนทรโรทก. (2555) ปรินาวงศาคณาญาติ “ลัวะ”,
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ทวี สว่างปัญญากร. (2533) พงศาวดารเชียงตุง, ม.ป.ท.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547) 30 ชาติเชียงราย, กรุงเทพฯ: ศยาม.

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2549) ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ บ้านห้วยน้ำขุ่น
อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย. ใน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ
ไก่จากพิธีกรรมและความเชื่อในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงราย (น. 25-59),
เชียงราย: โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัย
แม่ฟ้าหลวง.

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2550) *บทบาทและพิธีกรรมของการทำนายน ที่มีต่อ การดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ในหมู่บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย (รายงานผลการวิจัย)*, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2555) *ตามรอยไตรภูมิในพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์หลอย (ปลั่ง)*, รายงานการสำรวจจากเชียงใหม่ถึงเมืองสามเด้า. (น. 3-44), เชียงราย: โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

เรณู วิชาติศิลป์. (ม.ป.ป) *การทำนายนกระดูกไก่ของคนไทบางกลุ่ม*, ม.ป.ท.

สุกัญญา สุขฉายา. (2549) *ไก่เสี่ยงทายตัวแรกจากตำนานชนชาติไทย: การตีความตำนาน, ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับไก่จากพิธีกรรมและคติความเชื่อ* ในกลุ่มชาติพันธุ์, เชียงราย: โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง.

สุวรรณนา เกรียงไกรเพชร. (2544) *13 ชนเผ่าในลาวตอนใต้: วิถีชีวิตและวัฒนธรรม*, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อะภิณิโนะมิยะ ฟูมิอิโตะ. (2550) *ไต่กับคนจากมุมมองชีวิตชาติพันธุ์วิทยา (ขนาด คีตีสาร, ผู้แปล)*, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Terwiel, B. J. (1980) *The Tai of Assam and ancient Tai Ritual*, vol. 2, Gaya Bihar: Centre for Southeast Asian Studies.